3 Αυγούστου 2022

Κάτω στον Πειραιά στα Καμίνια

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Λογοτεχνία (ποίηση & πεζογραφία) / Οικολογία & Κλιματική Κρίση, Αρχιτεκτονική & Περιβάλλον (χλωρίδα-πανίδα)

Καμίνια: Η ιστορικός και Διευθύντρια Πολιτισμού του Δήμου Πειραιά, Ευαγγελία Μπαφούνη, μας ξεναγεί στην περιοχή.
Κατεβαίνοντας με το αμάξι την οδό Πειραιώς, το ραδιόφωνο έπαιζε «Εγώ είμαι και του λιμανιού, εγώ είμαι και του σαλονιού», με τον μεγάλο Στράτο Διονυσίου. Εγώ δεν ήμουν ποτέ τόσο αλάνι για να είμαι του λιμανιού κι ευτυχώς δεν είχα όνειρα σαλονιού. Με κάτι τέτοιες σκέψεις συνάντησα τον σπουδαίο μας φωτογράφο, Θανάση Καρατζά, έξω από τη ΣΚΥΠ, στην Πειραιώς, απέναντι ακριβώς από την ΕΛΑΙΣ. Η Πανελλήνιος Σχολή Κλωστικής Υφαντικής Πλεκτικής (ΣΚΥΠ) ήταν πολύ δημοφιλής τις περασμένες δεκαετίες και πολλά παιδιά απ’ όλη την Ελλάδα έρχονταν εδώ για να σπουδάσουν αυτές τις τέχνες, ενώ σήμερα στεγάζει ΕΠΑΛ και ΙΕΚ του Πειραιά. Ακριβώς από αυτό το σημείο και δεξιά όπως κατεβαίνει κανείς την Πειραιώς βρίσκονται τα Καμίνια, που για πολλές δεκαετίες είχαν τη φήμη της πιο υποβαθμισμένης περιοχής του Πειραιά. Συνοδοιπόρος μας σε αυτή τη βόλτα η ιστορικός και Διευθύντρια Πολιτισμού του Δήμου Πειραιά, Ευαγγελία Μπαφούνη.

Εργατική, λαϊκή συνοικία

Χαμηλά σπίτια της δεκαετίας του 1960 και του 1970 εναλλάσσονται με πιο σύγχρονες πολυκατοικίες και κάπου-κάπου ξεπετάγονται και κάτι τέρατα 100 διαμερισμάτων. «Ανέκαθεν τα Καμίνια ήταν μια γνήσια εργατική, λαϊκή συνοικία. Μέχρι και τη δεκαετία του 1980 ήταν μάλλον περίεργο να έχει τελειώσει κανείς το πανεπιστήμιο, ενώ οι περισσότεροι ήταν ιδιοκτήτες στα σπίτια τους, δεν έβλεπες ξένο κόσμο να έρχεται να νοικιάζει. Τα τελευταία χρόνια η εικόνα αυτή έχει διαφοροποιηθεί αρκετά, έχουν εγκατασταθεί γιατροί, δικηγόροι, καθηγητές κ.λπ. από άλλες περιοχές, που αναζητούν μια πιο φθηνή κατοικία», λέει η Ε. Μπαφούνη. Πράγματι, το γειτονικό Νέο Φάληρο, από την άλλη πλευρά της Πειραιώς, είναι αρκετά πιο ακριβό από τα Καμίνια. Τα Καμίνια, επίσης, βρίσκονται κοντά σε όλα. Από τη μία πλευρά η Πειραιώς και από την άλλη η Θηβών, πολύ κοντά και ο ηλεκτρικός του Νέου Φαλήρου, ενώ το κέντρο του Πειραιά απέχει μόλις δυόμισι χιλιόμετρα.

Μαζί με τον Νικόλαο Μέλιο η Ε. Μπαφούνη εξέδωσαν το 2005 το βιβλίο «Κάτω στον Πειραιά στα Καμίνια» και είχε πολλά να μας πει. Η πειραϊκή χερσόνησος στο τέλος της τριτογενούς περιόδου (66 εκατομμύρια έως 2,6 εκατομμύρια χρόνια πριν) χωρίστηκε από την Αττική εξαιτίας γεωλογικών αναστατώσεων, με αποτέλεσμα ο Πειραιάς να είναι ένα νησί. Η θαλάσσια ζώνη μεταξύ Πειραιά και Αττικής ονομαζόταν Αλίπεδο. Στο πέρασμα των χρόνων, τα νερά της βροχής, που σχημάτιζαν ορμητικούς χειμάρρους, παρέσυραν το γαιώδες επίστρωμα των βουνών ως τις ακτές με αποτέλεσμα τη δημιουργία αρχικά μιας αβαθούς στενής θαλάσσιας ζώνης μεταξύ Αθήνας και Πειραιά, που σταδιακά μετατράπηκε σε μια ελώδη και τελικά σε πηλώδη περιοχή. Σε αυτή την περιοχή βρίσκονται τα Καμίνια, τα οποία πήραν το όνομά τους από τα καμίνια, τα κεραμουργεία δηλαδή. Μέχρι τότε επικρατούσαν οι ονομασίες Βάρυ, Κάτω Βάρυ, Βρομόλυμνη, καθώς η περιοχή πλημμύριζε συνεχώς.

Όταν το 1896 πλημμύρισαν ο Ιλισσός και ο Κηφισός έγραφε η εφημερίδα «Εμπρός»: «Η πρώτη εντύπωσις ιδίως εις την συνοικίαν των Καμίνια είναι φρικώδης. Τα τέσσερα πέμπτα των οικιών κατέρρευσαν. Αι διασωθείσαι είναι σχεδόν ετοιμόρροποι. Εγνώσθη ότι εξεχώσθησαν 15 νεκροί εκ Καμινίων».

Από τη μια, οι πλημμύρες, τα κουνούπια, το ανθυγιεινό περιβάλλον έκαναν τη γη φθηνή. Από την άλλη, το λασπώδες έδαφος ήταν ιδανικό για τα κεραμουργεία. Έτσι, αρκετοί ήταν εκείνοι που αγόρασαν μεγάλες εκτάσεις για να τις νοικιάζουν στη συνέχεια στους κεραμουργούς. Ένας από αυτούς ήταν και ο δήμαρχος Πειραιά και επιχειρηματίας Θεόδωρος Ρετσίνας. Εύκολα μπορούσε να στηθεί ένα καμίνι, όπως λέει η Ε. Μπαφούνη. Χρειαζόσουν χώμα και νερό. Το νερό εδώ βρισκόταν μόλις στο 1,20μ. βάθος. Η λάσπη έμπαινε σε καλούπια, τα οποία ξεραίνονταν στον

ήλιο και μετά ψήνονταν στο φούρνο. Σύμφωνα με αναφορές, ήδη τη δεκαετία του 1850 λειτουργούσαν περίπου 60 καμίνια, γίνονταν εξαγωγές στην Κωνσταντινούπολη και μεγάλο μέρος της Αθήνας και του Πειραιά χτίστηκε από αυτά εδώ τα τούβλα. Κυκλαδίτες εργάτες αλλά και από άλλα νησιά του Αιγαίου έρχονταν κατά δεκάδες για να εργαστούν στα καμίνια. Αρχικά δούλευαν Απρίλιο – Οκτώβριο, όσο λειτουργούσαν και τα κεραμουργεία, κι επέστρεφαν στα νησιά τους. Σιγά-σιγά άρχισαν να φέρνουν και τις οικογένειές τους και να εγκαθίστανται μόνιμα εδώ. Με απόφαση του Δήμου Πειραιά, το 1937, δρόμοι που δεν είχαν ονοματοδοτηθεί πήραν ονόματα νησιών από τα οποία προερχόταν το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων.

Τα διάσημα οινομαγειρεία και η έλλειψη αγοράς

Σταματάμε στην οδό Ιωάννη Κατσούλη 77, στο οινομαγειρείο «Η Ζωοδόχος Πηγή», διάσημο στην περιοχή και όχι μόνο, με τις καλύτερες συστάσεις. Λειτουργούσε ως η μπακαλοταβέρνα του Γρηγόρη μετά τον πόλεμο, μπακάλικο δηλαδή, με 3-4 τραπεζάκια, που σέρβιρε ένα κρασί ή ένα ούζο, με λίγο τυρί, ντομάτα, ψωμί, ένα κορν μπιφ. Φανταστείτε κάτι σαν την μπακαλοταβέρνα του Ζήκου, του Κώστα Χατζηχρήστου δηλαδή, στην εργάρα «Της κακομοίρας». Στους τοίχους θα δείτε διάφορους πίνακες με την υπογραφή «Μάριος». Ο Μάριος ήταν ένας τύπος που του άρεσε το κρασί και έφτιαχνε πίνακες για τα καπηλειά της εποχής με αντάλλαγμα να πίνει τσάμπα για καμιά βδομάδα. Σπουδαίο είναι και το Καπηλειό του Ζάχου, στην Κομοτηνής 37, με τα μεγάλα βαρέλια κρασί τριγύρω. Ήταν κι αυτό παλιότερα μπακαλοταβέρνα, του Μπαταγιάννη. Υπήρχε και του Τηγανέλου αλλά, δυστυχώς, έκλεισε. Εκτός από τις παραπάνω ταβέρνες, τις οποίες ενδεικτικά αναφέραμε, στα Καμίνια υπάρχουν ακόμη μικρά διαμαντάκια τα οποία είναι έτοιμα να καλύψουν τα γούστα και του πιο απαιτητικού πελάτη. Τα Καμίνια εκτός από τις ταβέρνες τους ήταν γνωστά και για τα καφενεία τους τα οποία ήταν τόπος συνάθροισης, συνάντησης, ανεύρεσης εργασίας, πληροφόρησης των πολιτικών ειδήσεων αλλά και νέων από την πατρίδα. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν πολλά τέτοια καφενεία ή και πιο σύγχρονα καφέ όπου συναντιέται η νεολαία της περιοχής. Τα περισσότερα είναι συγκεντρωμένα στην κεντρική πλατεία των Καμινίων, την πλατεία Νίκου Λεγάκη, προς τιμήν του γιατρού, επικεφαλής της Δημοτικής Παράταξης ΑΚΙΚΑΠ, η οποία επιχείρησε να χαράξει μια διαφορετική, αναπτυξιακή πορεία για την περιοχή. Η νεολαία συναντιέται επίσης στα μπαράκια που λειτουργούν, αλλά η γειτνίαση με το κέντρο του Πειραιά, το Δημοτικό Θέατρο και το Πασαλιμάνι προσφέρει περισσότερες διεξόδους. Τα τελευταία χρόνια επιχειρείται η συγκρότηση αγοράς, με καταστήματα κυρίως ενδυμάτων ή υπηρεσιών, κυρίως κατά μήκος της οδού Αγίου Ελευθερίου, ο οποίος είναι και ο κεντρικός οδικός άξονας της περιοχής. Εγχείρημα δύσκολο, αν σκεφτεί κανείς ότι ο Πειραιάς και η αγορά του βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των δύο

χιλιομέτρων.

Ζήτω ο Ατρόμητος Πειραιά!

Στους δρόμους βλέπεις γειτόνισσες να κάθονται έξω από τις πόρτες και παιδάκια να παίζουν στο δρόμο. Στη συνοικία βρίσκονται ένα λύκειο, ένα γυμνάσιο, 10 δημοτικά, 10 νηπιαγωγεία, ένα ειδικό σχολείο και ένα ειδικό νηπιαγωγείο. Τα Καμίνια διατηρούν το χαρακτήρα μιας γειτονιάς και έχουν καμάρι τον Ατρόμητο Πειραιώς. Με έτος ίδρυσης το 1926 και για χρώματα το μπλε και το άσπρο, σήμερα αγωνίζεται στις τοπικές κατηγορίες του Πειραιά, όμως τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 είχε σπουδαία ομάδα, είχε παίξει και στην πρώτη εθνική, ενώ παίκτες του είχαν πάρει μεταγραφή σε Ολυμπιακό, Παναθηναϊκό, ΑΕΚ, Εθνικό, παίκτες όπως ο Σιδέρης, ο Χριστόπουλος, ο Σούμπασης, ο Παπαγεωργίου, ο Μύλλερ, ο Χανιώτης, ο Κουτσιβίτης, ο Μπενάρδος και πολλοί άλλοι. Εδώ, στα Καμίνια, είχε έρθει και ο ηθοποιός Αλέκος Αλεξανδράκης με την Αλίκη Γεωργούλη, αναζητώντας την περιοχή όπου θα γύριζε το «Συνοικία το όνειρο», πριν καταλήξει στα Πετράλωνα.

Οι μεγάλοι αλευρόμυλοι

Στον Μέγα Οδηγό Πειραιώς που εκδόθηκε το 1929 αναφέρεται ότι στην απογραφή του περασμένου έτους, το 1928, κατεγράφησαν 5.975 κάτοικοι στα Καμίνια και 5.938 στα Νέα Καμίνια. Μεταξύ άλλων, αναφέρονται τρεις παθολόγοι-παιδίατροι, ένας οδοντίατρος, δεκάδες ιδιοκτήτες κάρων, ζαχαροπλαστεία, καφενεία, οινομαγειρεία, κουρεία, κεραμοποιεία και διάφορες άλλες επιχειρήσεις, οι σημαντικότερες όμως, ίσως, ήταν οι μεγάλοι αλευρόμυλοι. Από το 1869, χρονιά κατά την οποία εγκαινιάστηκε ο σιδηρόδρομος Αθηνών- Πειραιώς, θεωρήθηκε ότι η πόλη του Πειραιά χωρίστηκε στα δύο, στον κεντρικό Πειραιά και τις δευτερεύουσες συνοικίες στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και τα Καμίνια. Η χαμηλή αξία της γης στην περιοχή, ευνόησε την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων με τους αλευρόμυλους να καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση. Οι μύλοι του Βασίλειου Κωνσταντόπουλου, πατέρα της Κατίνας Παξινού, ήταν οι σημαντικότεροι στο γύρισμα του εικοστού αιώνα και εκτείνονταν σε ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο αφού οι αλευρόμυλοι χρειάζονται μεγάλες αποθήκες για να αποθηκεύεται το στάρι, αλλά και πολλά εργατικά χέρια. Σήμερα στέκει ακόμα ο μύλος του Σαραντόπουλου, σε ένα κατάμαυρο από τα χρόνια κτίριο, αλλά και ο σχεδόν ερειπωμένος μύλος του Γεωργή Νικολετόπουλου. Θα τον δείτε στην πλάτη του εργοστασίου Κεράνη, με τη μία πλευρά του να βρίσκεται επί της Πειραιώς. Λίγο πριν το 2004 και τους Ολυμπιακούς Αγώνες είχε βαφτεί η πρόσοψή του και είχαν τοποθετηθεί φωτάκια που έκαναν την εικόνα του εντυπωσιακή το βράδυ. Βιτρίνα μπροστά για τους περαστικούς, ρημαδιό από πίσω. Σήμερα που ξεφτίσανε οι μπογιές και φύγανε τα φώτα είναι ρημαδιό κι από μπροστά.

*Το βιβλίο «Κάτω στον Πειραιά στα Καμίνια» εκδόθηκε από το Ινστιτούτο Μελέτης της Τοπικής Ιστορίας και της Ιστορίας των Επιχειρήσεων (ΙΜΤΙΙΕ). Είναι το ένα μέρος μιας τριλογίας, η οποία συμπληρώνεται από το «Τα Καμίνια εντός» του Ιερώνυμου Πολλάτου και το «Καμίνια Πειραιά ο Σπαθαραίοι Σάμου» της Ευαγγελίας Μπαφούνη.

Πηγή: athensvoice.gr